

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: Een klimaatveerkrachtig Europa tot stand brengen — De nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering

(COM(2021) 82 final)

(2021/C 374/14)

Rapporteur: **Dimitris DIMITRIADIS**

Corapporteur: **Kęstutis KUPŠYS**

Raadpleging	Europese Commissie, 26.3.2021
Rechtsgrondslag	Artikel 304 VWEU
Bevoegde afdeling	Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu
Goedkeuring door de afdeling	23.6.2021
Goedkeuring door de voltallige vergadering	7.7.2021
Zitting nr.	562
Stemuitslag	
(voor/tegen/onthoudingen)	229/3/12

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) spreekt zijn krachtige steun uit voor de goedkeuring van de EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering als een cruciale stap op weg naar de doelstelling van de Europese Green Deal (EGD) om tegen 2050 klimaatneutraal en veerkrachtig te zijn. Het had echter graag gezien dat de beoogde actiegebieden niet alleen in algemene termen waren geschetst, maar ook van concrete voorbeelden waren voorzien. Hoe veranderingen eruit zouden kunnen zien, moet duidelijker beschreven worden.

1.2. Het risico van economische schade en verlies van mensenlevens als gevolg van de toegenomen frequentie en intensiteit van klimaatgerelateerde extreme weersomstandigheden zal blijven bestaan. Net zo belangrijk is het risico dat zowel de gevolgen van de klimaatverandering als de inspanningen voor aanpassing aan deze verandering de bestaande ongelijkheden kunnen verergeren. Aanpassing, met billijkheid als uitgangspunt, is dus van essentieel belang om leven, werk en bestaansmiddelen van de Europese burgers te beschermen, met name die van de meest kwetsbaren, die doorgaans zwaarder worden getroffen door de klimaatverandering.

In het kader van een rechtvaardige transitie spelen de maatschappelijke organisaties een sleutelrol. Er moet met name worden gezorgd voor de betrokkenheid van de sociale partners, om aanpassingen op de arbeidsmarkt met succes door te voeren en fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden te handhaven via sociale dialoog en collectieve onderhandelingen.

1.3. De uitvoering van de strategie moet, evenals de Europese Green Deal, gebaseerd worden op een systemische aanpak, waarbij wordt gestreefd naar het gelijktijdig bereiken van meerdere doelstellingen en het bevorderen van beleidsinstrumenten en technologische oplossingen die in de verschillende sectoren van de economie kunnen worden gebruikt.

1.4. Het EESC dringt met name aan op een "even grote nadruk" op de financiering van mitigatie en aanpassing. Voor het welslagen van alle klimaatbeleidsmaatregelen op alle niveaus is het van cruciaal belang dat mitigatie- en aanpassingsstrategieën worden gecombineerd.

1.5. Het EESC is van mening dat er behoefte is aan specifieke richtsnoeren inzake aanpassing, doelstellingen en monitoringinstrumenten, benchmarks en indicatoren die bijdragen aan de transparantie omtrent de toewijzing van de middelen, helpen met het anticiperen en reageren op de gevolgen van de klimaatverandering en het beoordelen van de voortgang van de aanpassing aan de klimaatverandering, terwijl er lokale, regionale en nationale capaciteit wordt opgebouwd om al deze instrumenten toe te passen.

1.6. Het EESC beschouwt op de natuur gebaseerde oplossingen, de bio-economie en de overgang naar een circulaire economie als essentiële benaderingen voor aanpassing aan de klimaatverandering en tegelijkertijd als een kans voor de EU om zich op een ecologisch en sociaal duurzame manier te herstellen.

1.7. Het EESC roept de Commissie op om bij toekomstige werkzaamheden op het gebied van aanpassingsbeleid te streven naar een betere afstemming tussen beleid inzake aanpassing aan de klimaatverandering en klimaatrechtvaardigheid. Het EESC erkent dat de klimaatverandering uiteenlopende sociale, economische, volksgezondheids- en andere negatieve gevolgen kan hebben voor gemeenschappen, en pleit ervoor om bestaande ongelijkheden rechtstreeks aan te pakken door middel van langetermijnstrategieën voor mitigatie en aanpassing, zodat niemand wordt uitgesloten.

1.8. Om bedrijven te ondersteunen bij hun aanpassing aan de klimaatverandering en bij hun inspanningen om de samenleving aanpassingsoplossingen aan te bieden, moet de EU de voorwaarden voor innovatie, investeringen en handel blijven scheppen en bevorderen die de duurzame ontwikkeling ten goede komen. De aanpassing aan de klimaatverandering en de kosten daarvan moeten ook integraal deel uitmaken van het industriebeleid van de EU.

1.9. Landbouw, bosbouw en visserij behoren tot de sectoren die het zwaarst worden getroffen en tegelijk kunnen bijdragen aan aanpassingsoplossingen, koolstofvastlegging en voedselzekerheid. Intensief onderzoek en innovatie zijn nodig om deze sectoren te ondersteunen, evenals beloningen voor aantoonbaar gecreëerde CO₂-putten.

1.10. De jaarlijkse gemiddelde economische verliezen ten gevolge van klimaatgerelateerde rampen lopen in de honderden miljarden dollars. Ook het VN-verslag Human Costs of Disasters schetst een deprimerend beeld: "In de periode 2000-2019 hebben zich 7 348 grote rampen voorgedaan, die 1,23 miljoen levens hebben geëist, meer dan 4 miljard mensen hebben getroffen (velen meer dan één keer) en wereldwijd tot economische verliezen van ongeveer 2,97 biljoen dollar hebben geleid." Er zijn diverse bronnen van EU-financiering beschikbaar voor de financiering van aanpassingsmaatregelen: de begroting van de Europese Green Deal, het MFK en NextGenerationEU. Het EESC dringt aan op meer duidelijkheid over de verschillende opties, alsmede op gebruiksvriendelijke procedures om tijdige toegang tot financiering op praktisch niveau te garanderen. Voorts zouden de afschaffing van subsidies voor fossiele brandstoffen en een groene belastinghervorming aanzienlijke middelen uit overheidsbegrotingen kunnen vrijmaken. Ook zouden systeem inconsistenties kunnen worden aangepakt en nieuwe inkomsten kunnen worden gegenereerd om de aanpassing aan het klimaat te financieren. Het EESC hekelt het feit dat er nog geen concreet stappenplan is voorgelegd voor de afschaffing van milieuschadelijke subsidies.

1.11. Het EESC dringt ook aan op maatregelen die ervoor zorgen dat investeren in de fossielebrandstofsector de minst gunstige strategie voor financiële instellingen wordt, en die stimuleren dat particuliere geldstromen worden ingezet voor activiteiten ter ondersteuning van de mitigatie van en de aanpassing aan de klimaatverandering. Dit is van belang voor investeringen zowel binnen als buiten de EU; om uit te groeien tot een mondiale instantie die normen stelt voor duurzame financiering moet de Commissie de lat voortdurend hoog leggen en zich houden aan het beginsel dat beleid op wetenschappelijk bewijs gebaseerd moet zijn en aan het beginsel van technologieneutraliteit.

1.12. In de strategie wordt erkend dat er behoefte is aan extra internationale financiering voor de aanpassing aan de klimaatverandering, onder meer uit openbare bronnen; het EESC dringt er echter bij de Commissie op aan te verduidelijken hoe zij precies de belemmeringen voor de toegang tot financiering voor de meest kwetsbare landen, gemeenschappen en sectoren wereldwijd zal wegnemen en hoe zij voorstellen zal doen voor de integratie van het genderaspect en de aanpak van ongelijkheden op regionaal en lokaal niveau.

1.13. De EU moet bijzondere aandacht besteden aan internationale samenwerking in verschillende vormen, waaronder investerings-, handels- en innovatiepartnerschappen, teneinde de aanpassingsmaatregelen wereldwijd en met name in ontwikkelingslanden te versterken.

1.14. In het algemeen beschouwt het EESC de strategie als een basis voor een juridisch bindend initiatief, dat de lidstaten ertoe verplicht nationale plannen en strategieën voor aanpassing aan de klimaatverandering te ontwikkelen. De Europese klimaatwet zal van groot belang zijn voor de uitvoering van bindende klimaatbeleidsmaatregelen.

1.15. Lokale en regionale overheden, die de meeste aanpassingsinitiatieven uitvoeren, moeten voldoende middelen krijgen om hun capaciteit op dit gebied te ontwikkelen, onder meer wat de formulering van het aanpassingsbeleid betreft.

2. Achtergrond

2.1. De Europese Commissie heeft op 24 februari 2021 haar nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering goedgekeurd⁽¹⁾. In de nieuwe strategie wordt uiteengezet hoe de Europese Unie zich kan aanpassen aan de gevolgen van de klimaatverandering en hoe zij tegen 2050 klimaatbestendig kan worden.

2.2. De goedkeuring van de EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering met haar vier doelstellingen — het aanpassingsproces in Europa slimmer, sneller en systemischer maken en de internationale maatregelen ter bevordering van het aanpassingsproces opvoeren — wordt door het EESC verwelkomd als een cruciale stap in de belangrijke beleidsvorming.

2.3. In de strategie wordt met “het aanpassingsproces slimmer maken” het volgende bedoeld: “onze kennis verdiepen en de beschikbaarheid van gegevens verbeteren en tegelijkertijd de inherente onzekerheid als gevolg van de klimaatverandering onder controle brengen; meer en betere gegevens over de risico's en de verliezen als gevolg van de klimaatverandering verzamelen en Climate-Adapt uitbouwen tot een gezaghebbend Europees platform voor kennis over het aanpassingsproces.” “Het aanpassingsproces systemischer maken” houdt in: “de beleidsontwikkeling op alle niveaus van bestuur, samenleving en economie en in alle sectoren ondersteunen door de aanpassingsstrategieën en -plannen te verbeteren; klimaatbestendigheid in het macrofiscaal beleid integreren en natuurlijke oplossingen ter verbetering van het aanpassingsvermogen bevorderen.” “Het aanpassingsproces over de hele lijn versnellen” veronderstelt: “de ontwikkeling en de uitrol van methoden ter verbetering van het aanpassingsvermogen [...] versnellen; de risico's als gevolg van de klimaatverandering beperken; de kloof bij de bescherming tegen de klimaatverandering dichten en de beschikbaarheid en duurzaamheid van zoet water waarborgen.”

2.4. De jaarlijkse gemiddelde economische verliezen ten gevolge van klimaatgerelateerde rampen lopen in de honderden miljarden dollars. Uit verslagen blijkt⁽²⁾ dat, als de huidige uitstoot aanhoudt, delen van Zuid-Europa naar verwachting om de twee jaar te maken zullen krijgen met extreme hitte en dat de opbrengst van van regen afhankelijke maïs naar verwachting met 50 % zal afnemen. Deze gedifferentieerde effecten kunnen leiden tot verdere divergentie, in plaats van convergentie, in de EU. De COVID-19-pandemie heeft aangetoond dat het van het grootste belang is het verband tussen milieu- en volksgezondheidsagenda's te begrijpen en te integreren in de beleidsvorming, waarbij in het oog moet worden gehouden dat de bestrijding van bedreigingen voor de biodiversiteit het risico van toekomstige zoönotische ziekten en pandemieën kan helpen verminderen, en dat herstelmaatregelen voor pandemieën en maatregelen voor aanpassing aan de klimaatverandering hetzelfde doel hebben, namelijk veerkracht voor de toekomst⁽³⁾.

2.5. Met zijn advies over de strategie beoogt het EESC duidelijk te maken hoe het maatschappelijk middenveld aankijkt tegen de doelstelling van de strategie en de maatregelen die eraan ten grondslag liggen.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het EESC benadrukt dat de gezamenlijke uitvoering van de SDG's, de Europese Green Deal, de klimaatwet, het klimaatpact en de ontwikkeling en uitvoering van de plannen voor herstel en veerkracht moet worden vergemakkelijkt door zowel strategieën voor mitigatie van de klimaatverandering als strategieën voor aanpassing aan de klimaatverandering. Het EESC staat volledig achter de nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering van de Europese Commissie, die op 24 februari 2021 is goedgekeurd.

3.2. Het EESC benadrukt dat er, ondanks intensieve maatregelen ter bestrijding van de klimaatverandering, sprake is van een dringende en langdurige noodzaak tot aanpassing. Het risico van economische schade en verlies van mensenlevens als gevolg van de toegenomen frequentie en intensiteit van klimaatgerelateerde extreme weersomstandigheden zal blijven bestaan. Net zo belangrijk is het risico dat zowel de klimaatgevolgen als de inspanningen voor aanpassing aan deze verandering de bestaande ongelijkheden kunnen verergeren. Aanpassing zal doorslaggevend zijn voor de bescherming van de mensenrechten van de Europese burgers ten aanzien van veiligheid, fatsoenlijk werk en veerkrachtige bestaansmiddelen.

3.3. Het EESC deelt de bezorgdheid van de Commissie over de gezondheidsrisico's ten gevolge van de klimaatverandering en de daaruit voortvloeiende noodzaak om hier meer inzicht in te krijgen, via het Europees klimaataanpassingsplatform Climate-Adapt. Zoals zowel de Wereldgezondheidsorganisatie⁽⁴⁾ als het Europees Milieuagentschap⁽⁵⁾ echter hebben benadrukt, zijn er aanwijzingen dat milieuverontreiniging en -achteruitgang ongelijke gevolgen hebben voor sociaal achtergestelde gemeenschappen en kwetsbare groepen. Gezien de sociale dimensie van klimaatverandering moet het concept van milieugezondheid daarom in het Uniebeleid worden opgenomen.

(1) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52021DC0082>

(2) <https://www.eea.europa.eu/publications/climate-change-impacts-and-vulnerability-2016>

(3) <https://covid19commission.org/enhancing-global-cooperation>

(4) WHO Europe, 2019, Environmental health inequalities resource package, Regionaal bureau voor Europa, Kopenhagen.

(5) EMA-verslag nr. 21/2019.

3.4. Het EESC merkt op dat, als de juiste maatregelen worden genomen, aanpassing een win-winsituatie zal opleveren in die zin dat verliezen als gevolg van klimaatverandering worden voorkomen, economische voordelen worden gegeneerd, sociale rechtvaardigheid wordt vergroot en de omgevingsveiligheid wordt verbeterd.

3.5. De nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering moet, evenals de Europese Green Deal, worden uitgevoerd als onderdeel van een systemische aanpak, waarbij wordt gestreefd naar het bereiken van meerdere doelstellingen en het bevorderen van beleidsinstrumenten en technologische oplossingen die in de verschillende sectoren van de economie kunnen worden gebruikt. Er is dus behoefte aan een alomvattende methode voor systeemanalyse, en aan de nodige instrumenten voor de uitvoering ervan, om ervoor te zorgen dat er tegelijkertijd werk wordt gemaakt van diverse doelstellingen.

3.6. Het EESC is van mening dat er behoefte is aan specifieke richtsnoeren inzake aanpassing, doelstellingen en monitoringinstrumenten, benchmarks en indicatoren die helpen met het anticiperen op en omgaan met de gevolgen van de klimaatverandering en het beoordelen van de voortgang van de aanpassing aan de klimaatverandering.

3.7. Het EESC tekent aan dat op de natuur gebaseerde oplossingen, de bio-economie en de overgang naar een circulaire economie essentiële benaderingen voor aanpassing aan de klimaatverandering zijn; het verwijst naar eerdere adviezen over de bio-economie⁽⁶⁾ en de circulaire economie⁽⁷⁾. Bovendien zijn duurzame bos-, bodem- en waterbeheerpraktijken bevorderlijk voor zowel aanpassing als mitigatie, en vormen zij de basis voor een klimaatbestendige, klimaatneutrale en duurzame voedsel- en biomassa-productie.

3.8. Het EESC dringt aan op een “even grote nadruk” op de financiering van mitigatie en aanpassing. Voor het welslagen van alle klimaatbeleidsmaatregelen op alle niveaus is het van cruciaal belang dat mitigatie- en aanpassingsstrategieën worden gecombineerd. Het EESC bepleit meer maatregelen om dit beginsel te handhaven, aangezien mitigatie ervoor zorgt dat de klimaatcrisis voor toekomstige generaties niet verergert, terwijl aanpassing de huidige en toekomstige generaties beschermt tegen de extreme weersverschijnselen die door de reeds bestaande klimaatverandering worden veroorzaakt. De in de EU-begroting opgenomen methode voor klimaatracering moet worden gewijzigd om expliciet onderscheid te maken tussen uitgaven voor aanpassing en mitigatie.

3.9. Zo moeten de lidstaten de autoriteiten die belast zijn met de evaluatie van de nationale energie- en klimaatplannen laten weten dat aanpassings- en mitigatiestrategieën evenveel nadruk moeten krijgen, vanwege de aangescherpte klimaatambitie van de EU en de gevolgen van de COVID-19-pandemie. Steden en gemeenten moeten ook worden ingeschakeld en ondersteund, eventueel via het Burgemeestersconvenant, om de aanpassing in hun mitigatieplannen op te nemen en synergie tot stand te brengen.

3.10. Het is de stellige overtuiging van het EESC dat er een aanpak moet komen waarbij alle partijen worden betrokken bij het gezamenlijk ontwerpen en ontwikkelen van de relevante aanpassingstrajecten. Deze plannen moeten in samenhang met de relevante mitigatietrajecten worden opgesteld, aangezien mitigatie en aanpassing met elkaar verband houden en elkaar beïnvloeden. Capaciteitsopbouw en publieke voorlichting ter ondersteuning van aanpassingsactiviteiten moeten voor alle relevante belanghebbenden worden overwogen, met inbegrip van jongeren. Voor jongeren, en met name kinderen, zal een betere afstemming van het onderwijsstelsel op de werkgelegenheidsbehoeften van de huidige “vierde industriële revolutie” van cruciaal belang zijn.

3.11. Gelet op de economische en milieuaspecten is het mitigeren van de mogelijke negatieve sociale effecten van het aanpassingsbeleid van essentieel belang voor een breed draagvlak voor de uitvoering van de strategie. Het EESC dringt aan op specifieke aanvullende maatregelen voor kwetsbare groepen belanghebbenden, met bijzondere aandacht voor gender, leeftijd en minderheidsgroepen.

3.12. Het EESC merkt op dat de innovatie en uitvoering van aanpassingen geduldige en strategische langetermijnfinanciering vergen, en dat er voor de staat een belangrijke ondernemersrol is weggelegd om dit geduld op te brengen. De kosten van het decarbonisatiebeleid van de EU moeten tot een minimum worden beperkt en over de verschillende sectoren worden verdeeld om te vermijden dat bevolkingsgroepen met een laag inkomen en kwetsbare gemeenschappen met een onredelijk deel van de financiële lasten worden opgezadeld. Uit een verslag⁽⁸⁾ van het Sustainable Development Solutions Network (SDSN) Europe van de VN blijkt dat passende tegenmaatregelen geboden zijn om te voorkomen dat de ongelijkheid toeneemt en om te zorgen voor een breder draagvlak voor de overgang naar duurzaamheid.

⁽⁶⁾ PB C 440 van 6.12.2018, blz. 45; PB C 240 van 16.7.2019, blz. 37; PB C 47 van 11.2.2020, blz. 58; PB C 110 van 22.3.2019, blz. 9.

⁽⁷⁾ PB C 264 van 20.7.2016, blz. 98; PB C 230 van 14.7.2015, blz. 99; PB C 14 van 15.1.2020, blz. 29; PB C 367 van 10.10.2018, blz. 97; PB C 345 van 13.10.2017, blz. 102.

⁽⁸⁾ <https://www.unsdn.org/the-future-europe-wants-a-green-and-digital-job-based-and-inclusive-recovery-from-covid-19-pandemic>

3.13. Er zijn verschillende EU-fondsen beschikbaar om de aanpassing te financieren. Het EESC dringt aan op meer duidelijkheid over de verschillende opties, alsmede op gebruiksvriendelijke procedures om tijdige toegang tot financiering voor actoren op praktisch niveau te garanderen.

3.14. De ontwikkeling en het gebruik van financiële instrumenten voor het aanpassingsbeleid (subsidies, kredietswaps, obligaties op het gebied van aanpassing, reductie van broeikasgasemissies ten gevolge van ontbossing en bosdegradatie/REDD enz.) moeten verder worden versterkt. Om de wereldwijde ambitie van de strategie aan te scherpen, moet het gebruik van nieuwe potentiële instrumenten besproken en aangemoedigd worden, zoals “debt for climate swaps” ter waarborging van de geldstromen voor landen die onmiddellijk actie moeten ondernemen.

3.15. Het EESC benadrukt ook dat het van belang is de risico's en grote onzekerheden (als onbekend is hoe waarschijnlijk gebeurtenissen zijn) in verband met klimatologische natuurrampen te integreren in de modellen en instrumenten die worden gebruikt om macrofiscaal beleid te ontwikkelen.

3.16. De strategie moet worden gevolgd door een blauwdruk die het uitvoeringstraject ervan schetst op Europees, nationaal, regionaal en lokaal niveau, met inbegrip van de wijze waarop de verschillende sectoren van de economie en de samenleving kunnen worden ondersteund bij het inzicht in en de aanpak van klimaatrisico's, met bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare sectoren en gemeenschappen.

3.17. Het afstemmen van de aanpassingsmaatregelen op de COVID-19-herstelprogramma's is van essentieel belang in de pandemische en “post-pandemische” fase.

4. Specifieke opmerkingen

Maatregelen op EU-niveau

4.1. Het EESC roept de Commissie op te streven naar een betere afstemming tussen beleid inzake aanpassing aan de klimaatverandering en klimaatrechtvaardigheid. Bij de aanpak van de problemen in verband met klimaatverandering mag niemand worden uitgesloten en moeten de behoeften van de meest kwetsbaren, die vaak het minst voorbereid zijn en in vele gevallen het minst verantwoordelijk zijn voor de huidige toestand van het klimaat, het eerst ter harte worden genomen.

4.2. Binnen Europa zullen de gevolgen van de klimaatverandering de geografische regio's op verschillende manieren treffen. Bij de politieke respons en de inspanningen voor aanpassing aan de klimaatverandering moet daarom rekening worden gehouden met deze verschillen en de specifieke kenmerken van de verschillende regio's.

4.3. Het is van cruciaal belang plaatselijke kwetsbaarheidsindexen (VI's) op te stellen als leidraad voor aanpassingsstrategieën, die drie aspecten moeten bestrijken: geografische of regionale kwetsbaarheid; sectorale of economische kwetsbaarheid; en maatschappelijke kwetsbaarheid.

4.4. De bestaande structuur voor aanpassingsprojecten is vaak toegespitst op de gevolgen van klimaatverandering in plaats van op de onderliggende oorzaken van kwetsbaarheid. Het EESC dringt daarom aan op een verreikende integratie en mainstreaming van de planning van de aanpassing aan de klimaatverandering in alle relevante EU-beleidslijnen, -strategieën en -maatregelen.

4.5. In de eerste plaats is het belangrijk te investeren in het versterken van het menselijk kapitaal, d.w.z. het vergemakkelijken van de totstandbrenging van technologische en sociale innovaties en het bieden van kennis en instrumenten aan de Europese burgers om zich adequaat voor te bereiden op de klimaatuitdagingen die in het verschiet liggen. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan het onderwijs en de vaardigheden van ondervertegenwoordigde en gemarginaliseerde mensen.

4.6. Het is ook belangrijk ondernemingen te voorzien van instrumenten en steun voor het beoordelen en beheersen van de gevolgen van klimaatverandering. De klimaateffecten treffen alle industrieën, direct of indirect. De aanpassing aan de klimaatverandering en de kosten daarvan moeten dus integraal deel uitmaken van het industriebeleid van de EU en moeten ook in aanmerking worden genomen in het kader van staatssteun.

4.7. Landbouw, bosbouw en visserij behoren tot de sectoren die het zwaarst worden getroffen en tegelijk kunnen bijdragen aan aanpassingsoplossingen, koolstofvastlegging en voedselzekerheid. Intensief onderzoek en innovatie zijn nodig om deze sectoren te ondersteunen, evenals beloningen voor aantoonbaar gecreëerde CO₂-putten. Voorts beseft het EESC dat er dringend iets moet worden gedaan aan de klimaatgerelateerde veranderingen in de oceanen door middel van flexibele, adaptieve en snelle besluiten inzake visserijbeheer, teneinde de duurzaamheid op lange termijn van een koolstofarme productie van dierlijke eiwitten in Europa te waarborgen.

4.8. Digitalisering biedt veel kansen voor aanpassing aan de klimaatverandering, bijvoorbeeld op het gebied van monitoring, modellering, productie en communicatie, en moet ten volle worden benut. Er zijn ook passende maatregelen nodig om de klimaatbestendigheid van de kritieke infrastructuur in de gehele EU, zoals energie-, vervoers- en digitale netwerken en systemen, te waarborgen.

4.9. Op de natuur gebaseerde oplossingen zullen de EU helpen om zich aan te passen aan de nieuwe klimaatrealiteit en de potentieel verwoestende gevolgen van klimaatverandering tot een minimum te beperken. Zij vormen voor de EU een manier om zich op een ecologisch en sociaal duurzame manier te herstellen. Het EESC verzoekt erop toe te zien dat de lokale gemeenschappen werkelijk worden betrokken bij de toepassing en het ontwerp van deze oplossingen.

4.10. Het afstoten van fossiele brandstoffen en het investeren in maatregelen voor aanpassing aan de klimaatverandering moeten hand in hand gaan. Het EESC beschouwt de EU-taxonomie voor duurzame financiering dan ook als een belangrijk instrument waarmee de EU ambitieuzer kan worden ten aanzien van de aanpassing aan de klimaatverandering. Voorts zouden een aanpassing van de milieubelasting en een verschuiving van de belasting op arbeid naar de belasting op het gebruik van natuurlijke hulpbronnen niet alleen de inconsistenties in het systeem kunnen verhelpen, maar ook nieuwe inkomsten kunnen genereren voor de financiering van de aanpassing, en tevens het afstoten van activiteiten die schadelijk zijn voor het milieu kunnen bespoedigen.

4.11. Het EESC neemt nota van de eerste reeks technische criteria voor het bepalen van activiteiten die een aanzienlijke bijdrage leveren aan de mitigatie van en de aanpassing aan de klimaatverandering⁽⁹⁾. Het dringt aan op wetenschappelijk onderbouwde en technologie-neutrale criteria voor de taxonomie die ervoor zorgen dat het kanaliseren van investeringen in de industrie voor fossiele brandstoffen de minst gunstige strategie voor financiële instellingen wordt en die stimuleren dat particuliere geldstromen worden ingezet voor activiteiten ter ondersteuning van de mitigatie van en de aanpassing aan de klimaatverandering.

4.12. In het algemeen beschouwt het EESC de strategie als een basis voor een juridisch bindend initiatief dat de lidstaten ertoe verplicht nationale plannen en strategieën voor aanpassing aan de klimaatverandering te ontwikkelen.

Maatregelen op nationaal en subnationaal niveau

4.13. In de eerste plaats moet de inertie op nationaal niveau worden overwonnen met behulp van sterk politiek leiderschap en verantwoordelijkheid, en actieve betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld. Daartoe moeten de lidstaten worden gestimuleerd om bij de vaststelling van hun langetermijnbeleidsdoelstellingen — tot 2050 en daarna — hoge prioriteit te geven aan de Europese Green Deal in het algemeen, en aan kwesties met betrekking tot de aanpassing aan de klimaatverandering in het bijzonder. Bovendien zijn expliciete streefcijfers voor de uitgaven aan aanpassing en transparantie nodig om te voorkomen dat de aanpassing wordt gemarginaliseerd. De begrotingsmethode van de lidstaten voor klimaattractie moet worden gewijzigd om expliciet onderscheid te maken tussen uitgaven voor aanpassing en mitigatie.

4.14. Het EESC is van mening dat het voor ieder lid van de samenleving van cruciaal belang is om te zien en te voelen hoe aanpassingsmaatregelen hem of haar helpen om ter plaatse zijn of haar specifieke levensomstandigheden te verbeteren en toekomstige risico's het hoofd te bieden. De nationale aanpassingsstrategieën moeten derhalve de instandhouding van een sterke socialezekerheidssteun omvatten om de komende transitie in goede banen te leiden.

4.15. Een sterke focus op de uitvoering van een modern innovatie- en ondernemingsbeleid dat gericht is op groenere en veerkrachtigere productiesystemen, en een actief arbeidsmarktbeleid dat zich toespitst op het scheppen van werkgelegenheid, nieuwe vaardigheden, omscholing en opleiding voor werknemers, zijn nodig om een adequate aanpassing op nationaal niveau te bevorderen. De aanpak moet werknemers actief betrekken bij het gezamenlijk ontwerpen van programma's voor capaciteitsopbouw.

4.16. Nieuwe investeringen in openbare diensten en infrastructuur zijn nodig om te zorgen voor klimaatbestendige water-, energie-, vervoers- en digitale systemen. Een goede ruimtelijke ordening is ook van cruciaal belang omdat daarmee de basis wordt gelegd voor het verminderen van de kwetsbaarheid van gebouwen voor extreme weersomstandigheden.

4.17. Billijkheid moet voor ogen worden gehouden met betrekking tot milieubelastingen en andere economische mechanismen voor milieubeheer, die stimulansen voor klimaatmitigatie zouden ondersteunen, inkomsten zouden opleveren ter ondersteuning van aanpassingsinspanningen en de regressieve effecten van dit beleid op onevenredig getroffen groepen belanghebbenden zouden verzachten. Hetzelfde geldt voor de subsidies voor fossiele brandstoffen, waarvan de

⁽⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=COM:2021:188:FIN>

herhaaldelijk beloofde afschaffing aanzienlijke middelen uit overheidsbegrotingen zal vrijmaken, die op hun beurt kunnen worden gebruikt voor de aanpassing aan de klimaatverandering. Het EESC hekelt het feit dat er nog steeds geen tijdschema is voor de afschaffing van deze schadelijke subsidies, hoewel hier al meer dan 30 jaar over wordt gesproken.

Internationale samenwerking en een sterkere rol van de EU wereldwijd

4.18. Het EESC onderschrijft de noodzaak om, overeenkomstig de formulering van de Commissie, de internationale actie voor klimaatbestendigheid op te voeren, en is het dan ook eens met de volgende uitspraak van de Commissie: "Onze ambitie op het gebied van de aanpassing aan de klimaatverandering mag niet onderdoen voor ons wereldwijd leiderschap bij de mitigatie van de klimaatverandering."

4.19. Het EESC benadrukt dat buiten de EU de minst ontwikkelde landen en kleine eilandstaten in ontwikkeling het hardst worden getroffen door de gevolgen van de klimaatverandering, alsook dat zij kwetsbaarder zijn voor economische schokken, ongelijkheden en de COVID-19-gezondheids crisis.

4.20. In overeenstemming met de strategie voor een partnerschap tussen de EU en Afrika bepleit het EESC samenwerking met de landen in Afrika die het meeste gevaar lopen. Programma's zoals het Burgemeestersconvenant in Afrika bezuiden de Sahara, die lokale en nationale actoren in staat stellen samen te werken aan mitigatie- en aanpassingsplannen, moeten verder worden ondersteund. Zoals de Commissie opmerkt, heeft de Wereldbank erop gewezen dat de klimaatverandering alleen al in Afrika bezuiden de Sahara kan leiden tot de migratie van 70 miljoen mensen tegen 2050, wat aanzienlijke sociale, economische en milieugevolgen heeft. De opzet van het Oostelijk Partnerschap zou een ander platform voor gezamenlijke actie kunnen bieden.

4.21. In de strategie wordt erkend dat er behoefte is aan extra internationale financiering voor de aanpassing aan de klimaatverandering, onder meer uit publieke bronnen, en zal ernaar worden gestreefd de financiering voor aanpassing via de EU-instrumenten voor extern optreden te verhogen. Het EESC dringt er echter bij de Commissie op aan te verduidelijken hoe zij precies de belemmeringen voor de toegang tot financiering voor de meest kwetsbare landen, gemeenschappen en sectoren wereldwijd zal wegnemen en hoe zij voorstellen zal doen voor de integratie van het genderaspect en de aanpak van ongelijkheden. Op subsidies gebaseerde financiering voor aanpassing moet op dat gebied essentieel zijn.

4.22. Het is van belang de nodige middelen beschikbaar te stellen voor onderzoek en voor het in de praktijk brengen van onderzoeksresultaten. In dit verband moet bijzondere aandacht worden besteed aan de landen van het "mondiale zuiden", die tal van veelbelovende projecten uitvoeren om de effecten van de klimaatverandering te bestrijden. Het is van belang te zorgen voor de nodige financiële en logistieke steun voor deze projecten.

4.23. Om particuliere financiering ten goede te laten komen aan het klimaat moet bijzondere nadruk worden gelegd op het ontmoedigen van particuliere financiële instellingen om schadelijke activiteiten buiten de EU-grenzen te financieren, en op het heroriënteren van die financiële middelen naar aanpassingsactiviteiten. De EU moet actief deelnemen aan de internationale samenwerking om een gemeenschappelijke taxonomie te ontwikkelen en haar rol als opkomende normbepaler voor de ambitie van duurzame financiering uitbreiden.

4.24. Het EESC is van mening dat de opbouw van veerkracht als antwoord op mondiale crises pas kans van slagen heeft als de EU tijdens de onderhandelingen krachtige standpunten over de financiering van de aanpassing naar voren brengt. De EU moet het streven naar een evenwicht van 50 % in de financiering van mitigatie en aanpassing ondersteunen. Dit moet gebeuren terwijl ook aandacht blijft uitgaan naar de COP26 van dit jaar.

4.25. Het actieplan voor aanpassing in het kader van de nieuwe routekaart voor de klimaatbank van de EIB-groep moet speciale aandacht besteden aan het stimuleren van investeringen in aanpassing in ontwikkelingslanden, zonder de kwetsbaarheid van de schuldenlast te verergeren.

4.26. Aanpassing aan de klimaatverandering is ook een zaak van handel en buitenlandse directe investeringen. Klimaatverandering is bijvoorbeeld van invloed op mondiale toeleveringsketens, de toegang tot buitenlandse grondstoffen en logistiek. Ondanks de risico's biedt de klimaatverandering kansen voor EU-ondernemingen om aanpassingsoplossingen te bieden voor de mondiale markten. Het handelsbeleid van de EU moet aandacht schenken aan risicobeheer en het aangrijpen van kansen en deze vergemakkelijken. De handel moet ook deel uitmaken van partnerschappen met ontwikkelingslanden om hun aanpassingsmogelijkheden te vergroten.

4.27. Het EESC merkt op dat het huidige mondiale politieke momentum zijn weerga niet kent. De leidende rol van Europa staat buiten kijf: de Europese Green Deal was de eerste politieke toezegging die werd aangekondigd met het juiste ambitieniveau en de juiste koers. De klimaatop (10) van president Joe Biden in april 2021 was een opmerkelijk succes en vormt een keerpunt. De grootste economieën ter wereld — de Verenigde Staten, China, de Europese Unie, Japan, het Verenigd Koninkrijk, India, Canada, Korea en Brazilië — scharen zich eindelijk achter de doelstelling van een vergaande decarbonisatie. Het EESC erkent dat de EU op dit elan moet voortbouwen en de wereldwijde inspanningen moet versterken om de op de overeenkomst van Parijs afgestemde ambitie inzake beperking van en aanpassing aan de klimaatverandering te bevorderen.

De rol van actoren uit het maatschappelijk middenveld

4.28. Een succesvolle uitvoering van de aanpassing is onmogelijk zonder de actieve steun van de actoren uit het maatschappelijk middenveld.

4.29. De aanpassingstrajecten moeten daarom samen met alle relevante belanghebbenden worden ontwikkeld: besluitvormers, werkgevers en werknemers, ngo's, de financiële sector, wetenschappers en technologieontwikkelaars. Het maatschappelijk middenveld op nationaal, regionaal en — gezien de lokale aard van het aanpassingsbeleid — vooral lokaal niveau, moet bij alle fasen van planning en uitvoering worden betrokken.

4.30. De strategie moet ook de betrokkenheid van de sociale partners in verschillende sectoren op Europees niveau en in alle lidstaten bevorderen en monitoren, en zorgen voor een krachtige bipartiete en tripartiete sociale dialoog, en in voorkomend geval collectieve arbeidsovereenkomsten aanmoedigen.

4.31. Er moeten instrumenten voor de participatie van belanghebbenden worden ontwikkeld, opgezet en gebruikt, onder meer die welke door burgerwetenschap worden gefaciliteerd.

4.32. Het EESC merkt op dat er aanzienlijke financiële middelen moeten worden vrijgemaakt om deze instrumenten operationeel te maken. De instrumenten moeten op wetenschappelijke wijze worden ontworpen en er moet worden geïnvesteerd in capaciteitsopbouw.

4.33. Maatschappelijke organisaties spelen ook een belangrijke rol bij bewustwording, onder meer op het gebied van consumptiegegewoonten, energie- en vervoersgebruik en natuurbehoud. Zij zijn van belang bij het mobiliseren van de samenleving, het overbrengen van boodschappen over klimaatbescherming aan het publiek en het verstrekken van overheidsinformatie ter ondersteuning van beslissingen over wat er kan worden gedaan ter bestrijding van en ter aanpassing aan de klimaatverandering.

4.34. Het zijn in de eerste plaats de actoren uit het maatschappelijk middenveld die de aanpassingsmaatregelen in de praktijk uitvoeren. Zo worden veel aanpassingsmaatregelen al uitgevoerd door bedrijven, die moeten anticiperen op veranderingen, bijvoorbeeld in de vraag naar producten, de investerings- en productievoorwaarden en de verzekerbaarheid. Ondernemingen ontwikkelen ook aanpassingsoplossingen voor de samenleving. Dit moet worden ondersteund door de voorwaarden voor innovatie, investeringen en handel te scheppen en te bevorderen.

4.35. Werkgevers en werknemers zijn het best in staat om de opgaven en risico's in kaart te brengen die de gevolgen van de klimaatverandering voor hun werkplekken inhouden, zoals de blootstelling aan hoge temperaturen, natuurlijke ultraviolette straling en andere gezondheids- en veiligheidsrisico's ten gevolge van de klimaatverandering. Zij moeten worden betrokken bij het ontwerp en de uitvoering van het aanpassingsbeleid op alle niveaus, met bijzondere nadruk op de arbeidsomstandigheden.

4.36. Het verbruik van materialen, producten en diensten heeft een directe invloed op de omvang van de ontginning van natuurlijke hulpbronnen en op de emissieniveaus, met belangrijke implicaties voor andere planetaire grenzen. Consumentengedrag kan zowel direct als indirect van invloed zijn op de emissies en het gebruik van hulpbronnen, en daardoor ook op de omvang van de klimaatverandering.

4.37. Het EESC merkt echter op dat de actieve betrokkenheid van consumenten geen wondermiddel is, net zomin als de betrokkenheid van één enkele partner. De mitigatie van en aanpassing aan de klimaatverandering vereisen bewustmaking en inzet van de gehele samenleving, hetgeen door regeringen en andere beleidsmakers wordt gefaciliteerd. Gedurfde beleidsmaatregelen en een snelle groene transitie zullen in de eerste plaats de belangrijkste aanjagers zijn van duurzame ontwikkeling en zullen met name het welslagen bepalen van de maatregelen voor de mitigatie van en de aanpassing aan de klimaatverandering.

Brussel, 7 juli 2021.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

(10) President van de Verenigde Staten Joe Biden en klimaatgezant John Kerry hebben wereldleiders bijeengebracht die 82 % van de mondiale koolstofuitstoot, 73 % van de wereldbevolking en 86 % van de mondiale economische productie vertegenwoordigen, om hen te verplichten tot doortastende klimaatmaatregelen. Bron: <https://ourworldindata.org/co2-emissions>